

noj se pokušava otkriti njihovo metafizičko značenje. Metoda filozofske antropologije razlikuje se od metode eksperimentalnih znanosti već na fenomenološkoj razini jer uključuje ne samo objektivno promatranje nego i introspekciju. Ali ta razlika dolazi nadasve do izražaja na transcendentalnoj razini. Dok se, naime, znanstvena antropologija kreće horizontalnom linijom, od fenomena do fenomena, nastojeći da ih točno opiše i klasificira, filozofska antropologija slijedi vertikalni put, tj. polazi od fenomena k njihovim uzrocima i posljednjim razlozima. Zbog toga dometi i zaključci znanstvene i filozofske antropologije nisu isti iako im je polazište identično.

Nakon što je tako u uvodu odredio metodu filozofske antropologije te dao kratak povijesni pregled same discipline, Mondin pristupa prikazu fenomenologije čovjekova djelovanja, što čini prvi dio njegove knjige. U sedam poglavlja obrađuje fenomen života, spoznaje, samosvijesti i objektivnosti, slobode, govora, kulture i rada. Svaki od tih fenomena nastoji što svestranije i obuhvatnije prikazati. Fenomenološka analiza otkriva četiri osnovne karakteristike čovjeka:

1. *tjelesnost*: ljudsko je djelovanje uvijek tjelesno, materijalno; u svim svojim oblicima ono pretpostavlja tjelesne organe.

2. *duhovnost*: osim tjelesnošću, ljudsko je djelovanje prožeto i duhovnošću; u svim čovjekovim aktivnostima postoji nešto što nadilazi red materijalnosti.

3. *emergencija*: ljudsko djelovanje neizmerno nadmašuje djelovanje životinje.

4. *transcendencija*: čovjek nikada nije zadovoljan postignutim, onim što ima i što jest, nego neprestano teži prema nečem drugom, nečem višem.

Na temelju ove četiri karakteristike može se, po Mondinu, zaključiti o čovjeku: 1. da je on utjelovljen duh; 2. da je on otvoren i nedovršen projekt usmjeren prema beskonačnosti.

U drugom, metafizičkom dijelu knjige autor produbljuje te rezultate fenomenološke analize i to pod vidom autotranscendencije, supstancijalnosti duše, odnosa duše i tijela, osobe i besmrtnosti. U rješavanju svih tih problema Mondin vješto povezuje staro s novim prihvaćajući u bitnome odgovore tradicionalne skolastičke filozofije.

Knjiga obiluje podacima koji su jasno i pregledno izloženi, a na kraju svakog poglavlja navedena je literatura za produbljenje argumenta. Mondin se pokazuje kao izvrstan sintetičar, što mjestimice ide nauštrb analize. Knjiga se može preporučiti svakome tko si želi

stvoriti pregled tradicionalnih i suvremenih filozofskih shvaćanja o čovjeku.

Ivan DEVČIĆ

PIERRE BOCKEL, GESCHÖPF AUS GOTTES HAND. Mit einem Vorwort von André Malraux, Pustet, Salzburg-München, 1982, stranica 241 (prijevod s francuskog)

Ova knjiga zapravo je njemački prijevod dviju knjiga istog autora: *L'Enfant du rire* (Dijete smijeha, 1973.) i *Le Temps de naître* (vrijeme rođenja, 1975.). Predgovor prvoj knjizi napisao je André Malraux, poznati francuski književnik i De Gaulleov ministar za kulturu. Njemačko izdanje nosi na početku pismo bečkog kardinala Königa upućeno autoru, u kojem se izražava uvjerenje da će djelo biti korisno i za njemačkog čitatelja, među ostalim, zbog autorove „sinteze rodoljublja i vjerskog stava iz francuske povijesne perspektive“. Autor je smatrao potrebnim popratiti njemački prijevod s nekoliko uvodnih riječi.

Knjiga je doista svojevrsna i očituje životni put samoga autora. Pierre Bockel rođen je 1914. u Elzasu, studirao je u Parizu i Lyonu. Zaređen je za svećenika 1943. Kao Elzašanin sudjeluje u francuskom pokretu otpora i tu upoznaje „pukovnika Bergera“ (alias Andréa Malrauxa), s kojim će ostati u trajnom prijateljstvu. To je i razlog da će André Malraux, agnostik, napisati predgovor knjizi „Dijete smijeha“. Nakon rata Pierre Bockel bit će od 1947. do 1966. dušobrižnik za studente u Strasbourgu, a nakon toga preuzima pastoralnu brigu u glasovitom katedrali istoga grada.

Knjiga je svojevrsna jer spaja nešto što se danas rjeđe nađe zajedno: iskrenu vjeru i predan svećenički život uz aktivno sudjelovanje u kulturnom i rodoljubnom životu svoje domovine, na razini koja nadilazi tradicionalne opasnosti ove sinteze.

Prva knjiga ima u znatnom opsegu memoarsko obilježje. Tu susrećemo brojne likove koji će utjecati na životni put Pierrea Bockela. Najprije susret u vlaku s „Abbé Flory“, što će biti „na početku jedne sudbine“. Svećenikovo pitanje „Nije li život lijep?“, djelovat će poput šoka ili, kako sam kaže, poput čuške za mladog gimnazijalca Bockela. Ali to će biti početak duboke privrženosti i prave ljubavi, početak svećeničkog zvanja.

Među tolikim ličnostima koje se susreću u knjizi, valja svakako spomenuti franjeva Die-

ga Conneryja. Rodom iz Irske, za vrijeme rata služio je „Royal Air Force“ i kao takav „uspješno“ bombardirao željezničku stanicu u Mulhouseu (Mühlhausen). Nakon rata se obratio, postao franjevac, djelovao među studentima Strasbourga, te autoru otkrio „nasmijano lice Božje“. Naslov prve knjige „Dijete smijeha“ ima svoje porijeklo baš u susretu s ovim franjevcem koji je „volio bratsko zajedništvo ljudi i nevinost životinja jer je bio umjetnik i pjesnik iako nije nikada napisao ni jednog retka“.

Posebno je vrijedan opis prijateljavanja s Andréom Malrauxom. Malraux je o sebi govorio da nije vjernik, ali nije htio ni biti ateist. Autor ga prikazuje kao deklariranog agnostika, ali s dubinskim težnjama prema transcenciji i vjeri. Značajno je za ovog De Gaulle-ova ministra za kulturu kako je smatrao da obnova kulture može doći samo s vjerske strane. André Malraux je kod nas dosta poznat i mnogi se vole na njega pozivati. Bilo bi korisno ponekad upozoriti na mogućnost vjerskih prodora u njegovu životu (ili, možda, čežnju za njima).

Knjiga sadrži vrijedna duhovna i pastoralna razmatranja. Tu je aspekt radosti i veselja, tu je pitanje smrti (pitanje kojim je bio toliko zaokupljen i Malraux i kojim se pozabavio u svojem „Lazaru“), slobode i ljubavi, tu je povjerenje u Boga. Ekumenske i pastoralne preokupacije, s mnogo dubokih zapažanja, a sve u autentično kršćanskom i evanđeoskom duhu.

Knjiga odaje francusku kulturnu i duhovnu sredinu. Ali ovim prijevodom ona je namijenjena i njemačkoj čitalačkoj publici koja je dovoljno zrela da razumije Bockelovu vjeru u kontekstu njegova francuskog rodoljublja (ili obratno).

Knjiga bi mogla biti povod za razmišljanje i u našoj sredini, samo je pitanje možemo li se uspeti do takve razine razmišljanja. Ipak je francusko-njemačko izmirenje nakon drugoga svjetskog rata pridonijelo da se prebore i stare i još svježije rane te da se dobronamjerno i prijateljski prihvati i ono što dolazi s druge strane granice. Na kraju krajeva, te granice trebaju za kršćane uvijek biti otvorene.

Marijan VALKOVIĆ

DRAGO ŠIMUNDŽA: „PROBLEM BOGA U SAVREMENOJ KNJIŽEVNOSTI“, izdanje „Crkva u svijetu“, Split, 1983.

U romanu „Nebo u plamenu“ J. Parandovskog imamo jednu scenu u kojoj dečaci, u vru-

ćici adolescentnih kriza, mučeni najrazornijim i najpogubnijim sumnjama, preživljavaju još jednu krizu — oni pod tim uticajem „naučnih dokaza“ gube veru u Boga. U toj neobičnoj družini gimnazijalaca (umetnička lepota ovog romana zaslužuje čitavu analizu) najuverljivije deluje dečak Koščuk. Kada mu iznose dokaze o famoznim „interpolacijama“, o nedosljednostima jevandelista kao pisaca, on jednostavno kaže: „Niko ništa nije video, niko tamo nije bio, ništa se nije dogodilo. Kako su onda tolika niko i ništa mogla da izmene svet?“ Dečak čistim srcem odgovara svojim drugovima, militantnim ateistima.

Pažljivo čitanje knjige doktora D. Šimundže podsetilo nas je na ovaj roman poljskog pisca. Ima li knjige, ima li uopšte umetničkog dela koje može da zaobiđe Boga? Zavisno od doba, „stila“ i svih drugih uslova, književnost je jednako bila tu — u blizini problema Boga. Doktor Šimundža je doista valjano postavio problem u ovoj svojoj studiji — slobodan od simplifikovane apologetike klasičnog tipa. Name, apologetika — i teistička i ateistička — je; neretko, išla do maksimalnog uproščavanja pa i do banalizacije. Književnost je uža tema kojom se doktor Šimundža bavi — ona je autonoma, ona može da bude, i bivala je „u službi“ ali, nije mogla nikada da ne bude neko i nekakvo svedočanstvo o večnoj čovekovoj komunikaciji sa Bogom.

U tom smislu se odmah može kazati da je knjiga Šimundže dragocena i dobro došla.

Piščeve analize polaze od istorijskog trenutka evropske misli i evropskog književnog modernizma i obuhvataju nekoliko tematskih krugova čija je aktuelnost doista nesumnjiva. U prvom krugu pisac ocrta dramu moderne misli, vakuum posle objave „smrti Boga“ i saznanja o „praznom svemiru“, temeljeći svoje opservacije na zaista valjano promišljenim primerima iz moderne književnosti. Drugi krug je još zanimljiviji — metafizičke sumnje nisu, niti će napustiti čoveka jer je ljudska ličnost našla sebi „ogledalo“ upravo u modernom književnom izrazu. Posebno su zanimljiva ona razmatranja koja nas vraćaju na problem čovekovog bega u iracionalno kao i poglavlja o egzistencijalističkoj formuli vraćanja na „situacije“. U svim krugovima ovog analitičkog napora prisutna je svest modernog istraživača i akribija naučnika koji ne beži ni od kakve sumnje. Utemeljena na takvim polazištima, knjiga D. Šimundže zaista smelo pristupa temi čija bi širina mogla i da uplaši. Književnost se — navedimo neke primere koje nam doktor Šimundža nudi — neretko, osobito u ranijim vekovima, „takmičila“ sa apologetikom, bila je u službi kakvih sve ne doktrina ili ideologija